

POSSEIBLE: FELSEFE DERGİSİ

Cilt 10 / Sayı 1 / Yaz 2021

ISSN: 2147-1622

Kitap İncelemesi:

Slavoj Žižek, *Pandemic!: COVID-19 Shakes the World*

Samet Çağlar Yılmaz

Ankara Üniversitesi

sametcaglar@hotmail.com.tr

ORCID: 0000-0002-5510-9391

Makale Bilgileri:

Yılmaz, Samet Çağlar. 2021. Kitap İncelemesi: Slavoj Žižek, *Pandemic!: COVID-19 Shakes the World*. *Posseible: Felsefe Dergisi* 10, no. 1: 99-103.

Kategori: Kitap İncelemesi / Gönderildiği Tarih: 18.04.2021

Kabul Edildiği Tarih: 14.06.2021 / Yayınlandığı Tarih: 15.07.2021

POSSEIBLE: JOURNAL OF PHILOSOPHY

Volume 10 / Issue 1 / Summer 2021

ISSN: 2147-1622

Book Review:

Slavoj Žižek, *Pandemic!: COVID-19 Shakes the World*

Samet Çağlar Yılmaz

Ankara University
sametcaglar@hotmail.com.tr
ORCID: 0000-0002-5510-9391

Article Information Tag:

Yılmaz, Samet Çağlar. 2021. Review of *Pandemic!: COVID-19 Shakes the World*, by Slavoj Žižek. *Posseible: Felsefe Dergisi* 10, no. 1: 99-103.

Category: Book Review / Date Submitted: 18.04.2021
Date Accepted: 14.06.2021 / Date Published: 15.07.2021

Slavoj Žižek, *Pandemic!: COVID-19 Shakes the World*, New York ve Londra: OR Books, 2020, 140 sayfa, ISBN 9781682193013.

Samet Çağlar Yılmaz

Kimi çevrelerce Batı'nın en tehlikeli filozofu olarak anılan Slavoj Žižek klasik filozof anlayışının sınırlarını zorlayan bir tarz yarattı. Durmaksızın üreten ve bu üretimlerinde de sürekli günceli yakalama çabasında olan düşünür, özgünlüğünü provokatif üslubuyla taçlandırarak geniş hayran kitlelerine ulaştı. Alışlagelmiş olan, herhangi bir argümanın temellendirilmesinden oluşan felsefi eserlerden ziyade fikirlerini nasıl söyleyecekse onları not alan, ardından o fikirleri ayrıntılandıran "Kültür teorisinin Elvis'i" bu şekilde düşüncelerinin kendilindenliğini korumuş olurken bir yandan da kendine özgü bir yöntem yaratmış oldu (Kul-Want 2011, 5). Bu yöntemle fikirlerini açıklarken duyduğu keyfi okuyucusuna ve dinleyicisine de hissettiren yakınlık sebebiyle süperstar olarak görülmesi, yaşayan filozoflar içinde listelenirken bile sıra dışı olmanın anlamını bize yeniden düşündürmektedir.

Postmodernizmden, edebiyat, sinema, din, sanal gerçeklik, çevre sorunları hatta ve hatta kuantum fiziğine kadar birçok konuda düşüncelerini dile getiren Žižek tüm bunları gerçekleştirirken Hegelci metafizik, Lacancı psikanaliz ve Marksist diyalektiğin kendince bir sentezini kullanmakta. Fakat bu sentezin kullanılmış olduğu eserlerden hiçbirisi — içinde bulunduğumuz müşkül durumun bir sonucu olsa gerek— *Pandemic!: COVID-19 Shakes the World* kadar insanlığa umut olmadı. Henüz pandemi ilanının üzerinden bir ay geçmiş olmasına rağmen hızla baskıya sürülen kitap özellikle ilk çıktığı dönemlerde türünün nadir örneklerinden biri haline geldi. Tek bir konu etrafına toplanmış olmasıyla, yüzleşmek zorunda kaldığımız pandemi deneyimini enine boyuna tartışan, bunu yaparken güncel politikten uzaklaşmayan kısa fakat etkisi derinlere uzanan bir kitaptan söz ediyoruz. Yapıt genel olarak salgın başlığı altında toplanabilecek farklı konuları serbest bir biçimde işlemekte. Bir kısmı daha önce farklı mecralarda da yayınlanmış pasajların bir derlemesini sunan Žižek, gündelik hayatımızın tamamını işgal eden bir fenomen haline gelmiş pandemiyi gündelik hayatın diliyle serimliyor. Böylece teorik olmaktan uzaklaşan bu kısa kitap, gazetelerde görülen köşe yazılarına benzer şekilde yer yer Žižek'in kişisel deneyimlerinin meselenin kalbine dahil edilmiş olduğu çeşitli itirafları da içinde barındırıyor. Örneğin pandeminin başında kendini bir çeşit depresyondaymışçasına uykuya teslim etmiş olan filozofun, artık gördüğü kabuslar sebebiyle uyuma güçlüğü çekiyor olmasını öğrenmek (Žižek 2020, 85) okuyucunun mevcut duruma yönelmiş kişisel felsefi tutumuna cesaret aşısı görevi üstlenebilir. Öte yandan kitap boyunca sık sık verilen sinema ve edebiyat referansları akademik okuyucular bir yana sıradan okuyucu için de kitabı daha cezbedici hale getirmekte. *Contagion*, *Trapped* ve *Will and Grace* yazarın değindiği yapıtlara örnek gösterilebilir.

Çoğunlukla siyaset ve çevre etiği problemlerine değinen ve bunu yaparken güncel olaylardan faydalanan Žižek bütünlüklü bir kitap ortaya koymamış olsa bile makalelerin tümünde ortaklaşa vurgulanan temel argümanlardan söz edebiliriz. Filozof, otokrat Çin topraklarında bulunmayan ifade özgürlüğünün küresel çapta

patlak vermiş bir pandemiye mâl olmuş olmasından başlayarak çeşitli aşamalar sonrasında insanlığın bir bütün olarak iş birliği içerisinde yol alması gerektiği düşüncesine varıyor. Žižek'in vurguladığı üzere serbest piyasa ekonomisinin kendisine has "kriz aşma" yöntemleri bu insanlık dramını atlatsa bile; bizim mevcut ekonomik düzenin insani yaşam koşullarımızla uyuyormuş gibi yapmamızın vereceği zarar, uzun vadede Covid salgınından daha kötü sonuçlara yol açacaktır. H.G. Wells'in *War of the Worlds* eserinde işlenmiş olan dış dünyadan bize doğru gelen Marslı tehdidine karşı oluşan birlik ve dayanışma ruhunu pandemi sürecine benzeten filozof (12), hepimizin aynı gemide olduğu vurgusunda bulunur ve artık *America First* tarzı nasyonalist söylemlerin bir tarafa bırakılmasını salık verir (15). Bu noktada örnek olarak vermiş olduğu İsrail'in işgali altında tuttuğu Filistin'e tıbbi destek sözü, insancıl tepki bir yana kendini koruma içgüdüsünden başka bir şey değildir (14). Filozof uluslararası etkileşimin son derece hızlı yaşandığı küresel dünyada tek başına ayakta kalabilmeyi örnekteki benmerkezcilikle yürütülebilir görmemektedir. Dolayısıyla farklılıklarımızı vurgulayan söylemlerin geride bırakılması her bir toplum tekinin sağlığı ve bekası için de kaçınılmaz hale gelmiştir.

Pandemi krizinin bir uyarı niteliği taşıdığını savunan Žižek bu uyarının dikkate alınmaması halinde daha büyük krizlere gebe olduğunu öngörür. Bu krizle birlikte göçmenlere gereken önemin verilmediğini, iş birliğinin kaçınılmaz bir gereksinim olduğunu; yalan haberlerin, paranoyak komplo teorilerinin ve ırkçılığın cirit attığı bu ortamda umudu alternatif bir toplumun gerçek olabileceğine dair yeni bir *ideolojik virüsün* dünyayı etkisi altına alacak olmasında bulur (39). *Kill Bill* filminde gerçekleşen "Beş Nokta Avuç Patlayan Kalp Tekniği" üzerinden kapitalizmin aldığı darbeyi alegori eşliğinde işleyen filozofa göre serbest piyasa ekonomisi istediği kadar durup düşünebilir fakat —filmde de gerçekleşmiş olduğu üzere— yapacağı hamleler kısıtlıdır. Artık bir devrin sonuna gelmiş, eskiye dönüş mümkün gözükmemektedir. Toplumların eskiye hasreti "yeni normalin" bitişiyle gerçekleşmeyecek, aksine yeni normal pandemi süreci sonlansa dahi artık kabullenilmesi gereken bir gerçek olarak kalacaktır. Bu dönüştürücü deneyimden edinilmiş tecrübe hafızalarda her daim taze kalmalı ve Nazilerden kalma "En Güçlü Olanın Hayatta Kalması" ilkesinin ciddi ciddi tartışıldığı bugünlerde her insanı "Barbarizm ya da bir çeşit yeniden icat edilmiş Komünizm?" arasında seçim yapmaya itmeli. Hegel'in tarihten ders almadığımızı göstermesine karşın eskiye dönsek bile hiçbir şeyi yerli yerinde bulamayacağız. Dolayısıyla Žižek'e göre bu, insanlık için artık zorunlu bir ders halini almıştır. Bu noktada filozof, tartışmaya Boris Johnson'ın İngiliz Demiryollarını kamulaştırması ve Donald Trump'ın özel sektör üzerinde ne üretecekleri konusunda —maske, solunum cihazı vs. —tahakküm kurma girişimini gerekçe göstererek bir kriz durumunda hepimizin sosyalist olduğu gerçeğine varıyor (93).

Vatandaşlara sunulan sağlık sisteminin kalabalık nedeniyle çökeceği ve durumdan mağdur olan insanların yerel komünitelerin insafına terk edileceği öngörüsünde bulunan Žižek'in bir başka önerisi ise global bir sağlık sigortası oluşturulması gerektiği (41, 104). Artık tek bir kişinin sağlığının dahi büyük toplulukları riske attığını biliyor olduğumuz küresel dünyada, şahısların ya da devletlerin tek başına sağlıklı olmasının bir anlamı olduğundan söz edemeyiz. Hatta teknolojiyle kurmuş olduğumuz paradoksal ilişki sonucunda doğayı bir araç olarak kullanıyorken onu da

bu sağlık sisteminin içerisine dahil etmeliyiz. Çünkü doğada gerçekleştirilmiş olan bir tahribat dönüp dolaşıp tekrar bizi bulmakta, fakat kapital ekonomi “kr maksimizasyonu” amacıyla bunu göz ardı etmektedir. Dolayısıyla sağlıklı bireylerden söz etmek istiyorsak, sağlıklı toplum veya toplumlardan da öte sağlıklı bir çevreyi garanti altına almak zorundayız.

Toplumsal konularla beraber salgın sürecindeki insan yaşamını da mercek altına alan filozof; gündelik yaşamımızda bizi i sıkıntısı ve yorgunlukla başbaşa bırakan pandemi deneyiminin neden bizi “uyuşuk” hale getirdiği, evde otururken bile neden tkutilmiş hissettiğimizi sorgular ve bunun yanıtını Byung-Chul Han’ın “tükenmiş toplum” (*burnout society*) kavramında bulur. Kendi düşünceleriyle harmanlayarak sunduğu bu teoriye göre ev içi üretimimiz bir madde olarak ortaya konulamadığından kendimizi de bir ürün olarak pazarlamak zorundayız. Buna ek olarak tarih boyunca işveren elinde tutmuş bulunduğu üretim araçları artık bireyin kendisi haline gelmiştir. Bizler artık hem üretim aracı hem de üretim sürecinin ortaya koyduğu ürünün kendisi olarak neoliberal ekonominin klasik sınıf ayrımını terk edecek bir sürecin başındayız. Bu da bizi önümüzdeki belirsizlik dolayısıyla kendimizi geliştirmeye davet etmekte fakat toplum tarafından belirlenmiş tepe noktaları birçok kişinin ilgisini cezbetmemektedir. Örneğin lkemizde gençlere yönelik uygulanan “yazılım öğren” tavsiyesi birçok kafadan çıkan sesle bir baskı aracına dönüşmekte, fakat bu baskı çok kısıtlı bir kitleye hitap etmekte ve yükselen kakafoniye karşın çok kısıtlı bir sonuç vermektedir. Dolayısıyla verilen her emek bir anlamda boşa çekilmiş kürek gibi hissettirdiğinden birey hem *kle* hem *efendi* rolünü üstlenmekten tükenmiş hissetmekte, bu da pandemi nedeniyle topluca gerçekleştiğinden toplu bir yorgunluk krizi olarak ortaya çıkmaktadır (19-20).

Yer yer bardağın dolu tarafından da bakmaya zen gösteren düşünür pandemi sürecinin sıradan insanı düşünmeye mecbur ettiğini ifade eder. Artık hepimiz boř vakit sahibiyiz ve içinde bulunduğumuz ortak endişe hali yerini gitgide bir düşünme etkinliğine terk etmektedir. Žiřek’e göre salgın durumunun öngörülemeyen olumlu bir başka yan etkisi ise otoritelere şeffaf olmaları yönünde talepte bulunacak halk tepkisinin kaçınılmaz olmasıdır (59). Ülkemizde de görmüş olduğumuz üzere giderek artan şekilde insanlar otoritelerden şeffaflık beklemektedirler. Öte yandan Žiřek’in olumlu olarak nitelendirdiği kimi yan etkiler ya çok kişisel çıkarımlardan oluşmakta ya da pandeminin erken bir döneminde kaleme dkldklerinden olsa gerek geçen zamanla birlikte havada kalmış durumda. “Daha sıkıcı ve aptal bir yer hayal dahi edilemeyecek” Disneyland tarzı eğlence parklarının kapatılmış olmasını mutlulukla karşılayan Žiřek; araba üretiminin durmuş olmasından ötürü insanların bireysel araçlarına yönelik takıntılarını bir kenara bırakarak, alternatifler üzerine düşünmeye başlayacağı tahmininde bulunmuştu (45). Fakat yakın zamanda yürütülmüş olan çeşitli araştırmalar bu öngörüyü rrtmekte ve insanların toplu taşımadan kaçınırken bireysel araç kullanımına eskisinden daha da fazla yneliğini göstermektedir (Abdullah 2020). Filozofun konum almaktaki aceleci tavrının sebep olduğu bu tarz hatalı sonuçlar, ister istemez sıklıkla andığı Hegel’in *Hukuk Felsefesi* kitabının önsözünde geçen meşhur deyişi akıllara getirmekte: “Minerva'nın baykuşu ancak karanlık oktkten sonra uçar.”

Kitapta savunulmuş olan düşüncelerin yanı sıra kimi tespitler inkâr edilemez şekilde içinde bulunduğumuz topluma ayna tutmaktadır. Basın tarafından sürekli pompalanan panik yapmayın avuntusunun bir noktadan sonra paniğe yol açtığını söyleyen filozof pandeminin başlangıcında özellikle İngiltere’de yaşanmış olan tuvalet kâğıdı kıtlığını tiye alır. Yayılan söylenti sonucunda devletin yeteri kadar tuvalet kâğıdı olduğuna yönelik açıklamasına karşın ortalama tüketici; bu söylentinin yalan olduğunu bilse dahi, insanların panik halinde tuvalet kâğıdı stoğunu tüketebileceğini ve gerçek bir kıtlıkla karşı karşıya kalabileceğini düşünerek kendini güvence altına almaya çalışacaktır (63-64). Kitabın konu edindiği bu tarz trajikomik insanlık durumları Žižek’in derin analizleriyle birlikte keyifli bir okuma deneyimi sunuyor.

Sonuç olarak *Pandemic!: COVID-19 Shakes the World* salgın sürecinin erken safhalarında yazılmış olmasıyla tarihi bir belge niteliği taşımaktadır. Söz konusu yıkımdan hala kurtulamadığımız, yaklaşık bir sene önce yazılmış olan bu esere bugünden bakarak hem güncel bir meseleye değinmenin keyfini hem de geçmişte bıraktığımız kimi kaygıları unutmuş olmanın rahatlığını yaşayacaksınız. Bir filozofun daha önce karşılaşmadığı bir fenomenle yüz yüze geldiğinde yaşayabileceği şaşkınlığı gösteren; içtenlikle, birinci ağızdan yazılmış bir eser olarak bu kitapta Žižek’in neden “yeni solun süperstar mesihi” olarak görüldüğünü kısa yoldan tecrübe edeceksiniz.

Kaynakça

Christopher Kul-Want, P. 2015. *Slavoj Žižek*. İstanbul: NTV Yayınları.

Muhammad, Abdullah, Charitha Dias, Deepti Muley ve Md Shahin. 2020. "Exploring the Impacts of COVID-19 on Travel Behavior and Mode Preferences." *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives* 8, <https://doi.org/10.1016/j.trip.2020.100255>.